

1968.

XI.3. 21.50 P. *etófi Rádío*

Kőbánya kulturális hagyományai /6/ B

- Lehet-e valamely kerület művelődési viszonyairól szólni? Van-e az egyes kerületeknek valami külön szellemi sajátossága, és ha igen, mi lehet az? Népesedési viszonyok? Ipari fejlődés? Hagyományok? Nagy egyéniségek tevékenysége? Be-, és elvándorlás? Társadalmi és politikai viszonyok összegező hatása és megannyi más tényezőt találunk. A Főváros X. kerülete, az ismertebb, ha azzal nem is teljesen azonosítható; Kőbánya, Nehéz volt itt kulturát teremteni. Vegyes volt a lakosság. Kőművesekké tanult lengyel és szlovák parasztok, belga, német, francia, cseh, osztrák szakmunkások tarka együttese szépitette, iparosította a városrészt. A kötőanyag, a magyar nyelv, nem könnyen és nem gyorsan forrasztotta össze őket. A múlt század utolsó évtizedeiben inkább csak társasélet volt, mint kulturális élet, a kaszinó a városi tisztviselőket, földbirtokosokat, gazdag magánzókat, a polgári kör a kereskedőket, iparosokat gyűjtötte össze. A munkások élték a maguk elkülönült életét, viskókban, gyári kaszinókban és vasárnaponként a szabad természetben. Esténként megteltek a kuglizók, a gyári és kocsmai kuglizók, szigorú társadalmi elkülönültségben. A nyerteseket megéljenezték, de meg is adóztatták. Az egyik kuglizóban kint fityegett a tábla; aki kilencet dob rondot fizet mindenkinek. A kőbányai ujság 1909 február 25.-én rokonszenvvel ír a kőbányai szervezett munkások nagy jelmezzestélyéről. Megdicsérve a századra menő, sikerültnél-sikerültebb jelmezeket. Majd így folytatja; "Kellemetlen volt azonban az a sok német feliratu bohócsapka. A rendezőség, kis utánajárással ugyanazokat magyar

felírásokkal is megszerezhetette volna. Mert hiszen magyar munkás fejére még a bohócsapka sem illik, ha német irás van rajta." De a század első évtizedében Kőbánya már nemcsak magyarul érzett, hanem magyarul is irt és gondolkozott. Mindez ugyanolyan gyorsasággal történt, mint a hasonlóan vegyes lakosságú Óbudán. A kultúra magyarrátételében előljártak az iskolák. Bár jóval később, mint a Főváros belterületén, az Eötvös-féle oktatási törvény előtt tizenkét évvel, Kőbányán megnyílt az első elemi iskola. Az Ó-hegy lakossága nem akarta többé gyermekeit a messzi József-városban küldeni tanulni. Magyarányu gyűjtési akció indult meg, és 1856-ban megnyílt a Kápolna-téri iskola. 1870-ben a Gyömrői uton nyílt újabb iskola, amely azután a Kada utcában költözött. 1875-ben nyitotta meg kapuit a Liget-i iskola, melyből később a Szt. László téri péremiskola lett. Rövid idő alatt ez lett Kőbánya legnépesebb iskolája. Minden esztendőben több, mint ezer növendéke volt. Már a múlt század 70-es éveiben nagy társadalmi akció indult meg egy kőbányai fiugimnáziumért. A harc több, mint 30 évig folyt. Igéretések és visszautasítások idegeket táncoltató mutatványában. 1907-ben nyílt meg az iskola. Először egy Füzér utcai sárga földszintes házban, amit az idegenek büszkén is meg szégyenkezve is mutatnak a törzsökös kőbányaiak. Végleges hajlékot egy szép épületben kapott a gimnázium, melyet a híres Lekner Ödön kezdett építeni. További elemi-, és polgári iskolák épültek. Szükség is volt rájuk, mert hiszen a X. kerület lakosságának a Főváros egyesítésekor több, mint ötven százaléka írástudatlan volt. még. A szépcsengésű magyar szó istápolója hazánkban az

iskola után kicsit mindig a színház volt. Állandó színháza Kőbányának viszont soha sem volt. Egyszer vetődött ide egy színtársulat 1886-ban. Két évig bírta a nyomorral és a kezdeti kíváncsiság után eluralkodó közönnyel szemben a harcot. 1890-ben a társulat az ország egy más vidékén próbált szerencsét. Néhány évtizedet műkedvelőkkel vészelt át a kerület, majd 1919 január forrongó napjaiban Deszeni László délvidéki társulata próbált újból szerencsét Kőbányán. A társulat a kaszinóhoz fordult színpadért. A kaszinó vezetősége a kérést azzal tagadta meg, hogy az előadások veszélyeztetik a kaszinó megszokott rendjét, a kártyázók mulatságát. A polgári demokratikus forradalom városvezetősége azonban kényszerítette a kaszinót helyiségei megnyitására. A színtársulat operetteket, népszínműveket, francia vígjátékokat játszott. A Tanácsköztársaság rövid, pezsgő szellemi élete Kőbánya lakosságát központilag szervezett színelőadásokra hívta. Az új szellemi kulturának azonban nem volt ideje kibontakozni. Csak a 40-es évek elején találkozunk újabb színházi kezdeményezéssel, de nem Kőbánya belterületén, hanem a IX. kerülettel ölelkező perifériáján a Népligetben. 1942-ben fiatal, de már ismert színészek látogattak ki a Népligetbe. A Népligetbe, ahol eddig az emberek Kaposztás Zsuzsiban, a mutatványos sátorban gyönyörködtek, az azbesztlemezekből épült mozi látogatták és a "Boldogság Háza"-nak kíváncságtükreiben a kövérek karcsuaknak, a soványak pedig kövéreknek láthatták magukat. Tábla hirdette, hogy itt a Népligetben működik Európa második legnagyobb hullámvasútja! Itt most Danden Györgyöt, Duda Gyuri házasságát mutatták be.

A hirdetés így szólt, hogy: "Moliere-B. János, világhírű francia vígjátékiró, udvari komédiás és kárpitos műve kerül bemutatásra, 1942 augusztus 9.-én és 10.-én, szombaton és vasárnap Major Tamás és mások felléptével a népligeti Szinkörben vaskosan áradt a Moliere-i humor. Kíváncsi inyencek, szellemi kiválóságok mellett ott nyüzsgött a nép, a szomszéd mutatványos bódék mellől idekiváncsiskodóak, kimenős munkások, parasztemberek nézték az előadást. Mint ahogy egykori tudósító írta: "Moliere jól érezte magát a Népligetben!" - Csak a Színészkamara vezetőségének nem tetszett a dolog, - és két napra rá, azzal az ürüggyel, hogy a Népliget-i Szinkör igazgatójának nincs joga három felvonásos darabokat bemutatni, Moliere a felszabadulásig száműzve lett a Népligetből, a munkásság elől. - A László Gimnázium, a Pataki István Művelődési Ház, a Kőbányai-és Munkás-mozi, az Ifjúsági Klub, a Csajkovszkij park nyári színpada, - ma így zajlik le, két villamosmegálló között Kőbánya kulturális élete. A sűrítettség vajon elegendő kisugárzó erővel rendelkezik-e? Válaszolni nem tudunk erre, csak a kérdést tesszük fel. Ezen kívül néhány jól működő szakközépiskola és néhány jelentős gyári kulturcsoport van. A Füzér utca sarkán plakátok hirdetik a Pataki István Művelődési Ház nyelvóráit, tánciskoláját, előadásait, kilenc szakkörét. A Művelődési Házat csak egy folyósóajtó választja el a Szabó Ervin kerületi könyvtártól. Ez a könyvtár majdnem ötven ezer könyvvel rendelkezik. S nagy szépirodalmi és human ismeretterjesztő anyaga mellett elsősorban, mint műszaki részleg is nagy. Ki kell emelnünk a szovjet szépirodalom igen

magas forgalmát, mely a Szabó Ervin könyvtárhálózat 5,2 %-os átlagát a maga 6,4 %-ával magasan felülmúlja. A műszaki könyvek forgalma az átlagos 3,8 %-kal szemben 6 %. Még el kell mondanom, hogy a kerületből eltűntek a barakiskolák. A László Gimnáziumon kívül még öt szakközépiskolája és egy felsőfoku technikuma van Kőbányának. 1950 óta pedig hat általános iskolát nyitottak meg. A legújabb az 1964-ben a Harmat utcai új lakótelepen megnyitott Kovács Lászlóról, 1956-os mártírról elnevezett általános iskola.

- - - -

- Kőbánya kulturális hagyományai címmel dr. ^{Czonik}... György jegyzetét olvastuk fel.